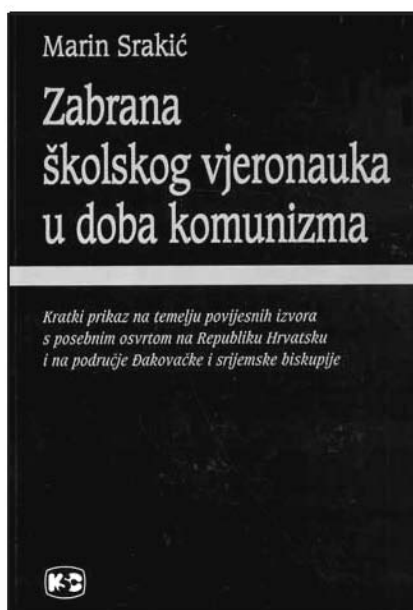

Dr Marin Srakić: Zabrana školskog vjeronauka u doba komunizma – Kratki prikaz na temelju povijesnih izvora s posebnim osvrtom na Republiku Hrvatsku i na područje Đakovačke i Srijemske biskupije*

Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2000.

Nedavno se u izdanju Katehetskog salezijanskog centra pojavila knjiga dra Marina Srakića, biskupa đakovačkog i srijemskog, pod gore navedenim naslovom. Svaki pažljiviji promatrač zbivanja u bivšoj komunističkoj Jugoslaviji i Hrvatskoj, morao je uočiti da je komunistička vlast mnoge svoje snage koncentrirala na frontu kojega je sama stvorila, na borbu protiv vjere i religioznih zajednica, napose protiv Katoličke crkve. Vođena ateističkom komunističkom doktrinom, ta vlast je pretendirala ideološki se obračunati s vjerom kao činjenicom i nametnuti ateizam kao novi svjetonazor. U ostvarenju toga cilja hrvatski komunisti i njihovi nalogodavci iz Jugoslavije inspirirali su se na metodama prve komunističke zemlje svijeta – Sovjetskog Saveza. Služili su se pri tome pritiscima, zabranama, prijetnjama, zatvorima i ubojstvima.

Mirne savjesti možemo reći, a da se pri tome ne ogriješimo o istinu, kojoj treba služiti svaka znanost, pa i povijesna, da je Katolička crkva u jugoslavenskoj ideologiji komunističkih vlasti bila označena kao najveći neprijatelj. To nije zapravo nikakva novost. Desetljećima prije ona je u svijesti i djelima ideologa

* Ovaj članak preuzet je iz *Scriniæ Slavonice* br. 1

jugoslavenstva označena kao takva. Drugi svjetski rat je bio samo dobro došla isprika da je se napadne svim raspoloživim sredstvima. Nju se označilo kao duhovnog mentora ustaške vlasti, protiv nje su se pisale bezbrojne laži, svećenike se proganjalo, zatvaralo, ubijalo. Sam vrhovni poglavar Crkve u Hrvata, dr Alojzije Stepinac, pao je kao žrtva represalija toga režima. Izmišljali su se, postostročavali zločini osobito protiv Srba. Tako je stvoren mit o Jasenovcu, što je zapravo obnovljeni i nanovo prepjevani kosovski mit.

Na praktičnom području obračun s vjerom i Crkvom počeo je postupnim uklanjanjem vjeronauka iz škola. Autor nam je vrlo detaljno analizirao odnose vjerskih i svjetovnih vlasti, koje su polako iz mjeseca u mjesec, stezale sva prava i dokidale plebiscitarnu želju roditelja za održavanjem vjeronauka u školi. Stvarajući niz poteškoća, vlasti su učinile održavanje vjeronauka nemogućim. U ovom trenutku autor ovih redaka ne može odgonetnuti zagonetku zbog čega komunisti nisu odmah zabranili vjeronauk, nego su ga tolerirali nekoliko godina, iako su postupci vlasti jasno govorili da je vjeronauk teškom mukom trpljen u školi. Dovjtljivosti koju daje sirova snaga vlasti, njezinim nositeljima nije manjkalo. Neposredno nakon dolaska na vlast komunisti su učinili vjeronauk fakultativnim predmetom, ali su ga odmah i ukinuli u višim razredima srednjih škola. Katehetama je bila uskraćena plaća, a za predavanje svaki je vjeroučitelj morao imati posebno pismeno dopuštenje Ministarstva prosvjete. Ono je bilo najpogodnije područje za kršenje prava na predavanje. Najčešći razlog uskratama bila je prokušana laž da su ovi ili oni svećenici odgajali djecu "u ustaškom duhu" i "protiv Srba", da su vodili "protusovjetske kampanje", da je svećenik "prezirao djecu drugih narodnosti". Tako obilježenom svećeniku istina nije mogla biti na pomoći. Demantiranje takvih optužbi i od samih Srba, npr. u Sotinu, ništa nije koristilo. Vjeronauk nije mogao predavati svećenik koji je čitao u crkvi "Pastirsko pismo" nadbiskupa Stepinca, jer je ono proglašeno za "protudržavni akt" (str. 26). U mjestima u kojima vjeroučitelji nisu imenovani od svjetovnih vlasti, svećenici nisu smjeli skupljati djecu na pouku pod ne bilo kakvom izlikom već da "postoji opasnost protudržavnog rada s omladinom" (str. 26). Dok se svećenicima na razne načine onemogućavala vjerska pouka djece, nastavnici su mogli neograničeno vršiti antivjersku promidžbu. Mnogi su se požurili ubrati političke poene velikom aktivnošću ispovijedanjem svojega "suvremenog" stava u antivjerskom odgoju.

Uz razne zapreke kojima je državna vlast onemogućavala svećeniku dolazak u školu, bio je jedan koji je nadasve očito govorio kako će vlasti prije ili poslije ukinuti vjeronauk. Naime, taj predmet je bio u svim razredima uvijek posljednji sat. Ocjena iz vjeronauka nije niti upisivana u svjedodžbe. Onemogućivši svećenicima pristup u škole, vlasti su im, najprije novčanim globama, a potom i

zatvorima zabranjivale održavanje vjeronauka i u crkvama. Bio je to vrhunac samovolje. Kako je teško stanje bilo, najbolje svjedoči konferencija u Đakovu 1947. i njene rezolucije iz kojih se jasno vide stavovi državne vlasti; koja, kao što smo upravo spomenuli, nije dopuštala vjeronauk čak ni u crkvi; i crkvenih struktura, koje su s puno napora tražile izlaz iz tih teških prilika u kojima je svećeniku zabranjeno i ono što je osnovno u njegovu poslanju, pripravljati djecu za pričest i krizmu (str. 45-49).

Novi korak u razračunavanju s vjerskom poukom u školi dogodio se 1951. kada su svi vjerski blagdani izbačeni iz školskih praznika. Tako je ostalo za mnoga buduća desetljeća kada se u školi nije smio spomenuti Božić, a prosvjetni je radnik u strahu daleko držan od crkve. Vjersko područje nije bilo nipošto jedino čije su slobode u Ustavu zapisane i zagarantirane, ali je praksa gotovo sve demantirala. Zato s pravom možemo tvrditi da komunistička Jugoslavija nije bila pravna država.

Poslovni odbor biskupskih konferencija, koji se sastao u Zagrebu 26. travnja 1950. na pristojan način je s puno takta prosvjedovao protiv kršenja Ustava, a Savezna vjerska komisija je odgovorila "da su predstavke sastavljene u takvom duhu da se ne mogu uzeti kao baza za razgovor" (str. 63). Unatoč potpuno neravnopravnom odnosu, upirući se na garancije ustavnih sloboda, crkvene vlasti nisu željele prepustiti odgoj komunističko-ateističkom nazoru. Autor osobito ističe važnost imenovanja Stjepana Bäuerleina biskupom (29. lipnja 1951.). Njegov izbor smatra "providencijalnim", a novoga biskupa "pionirom katehetske obnove u nas nakon Drugoga svjetskog rata" (str. 67), uvažavajući i njegove ranije doprinose kad je kao profesor katehetike bio "duša i animator" Pastoralnog instituta Đakovačke biskupije, kojega je osnova biskup Akšamović (33-34).

Školske godine 1951./52. u cijeloj državi svećenici nisu više mogli u škole, molbe su bile odbijene ili su ostale bez odgovora. Nije dugo trebalo čekati da se dobije konačna potvrda onoga što se godinama osjećalo: 31. siječnja 1952. Ministarstvo za prosvjetu, nauku i kulturu izdalo je naputak kojim se zabranjuje predavanje vjeronauka u školama. Ali, ne samo u školama nego i u župnim uredima, stanovima i privatnim prostorijama. Svećenicima je bilo zabranjeno okupljanje djece na bilo kakvu društvenu, sportsku ili kulturnu manifestaciju. Prerevni i dobro instruirani aktivisti po školama ili općinskim uredima su i ministriranje shvaćali kao "okupljanje", pa su svoju odanost partijskim naredbama dokazivali lupajući glave i nosove dječaka koji su ministrirali. Strah je bio osnovni osjećaj kojim je komunistička partija ispunila domove svojih podanika.

Konačno je "Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica" iz 1953. riješio sve dileme oko vjeronaučne nastave. Njime je dopušten vjeronauk u crkvama "i

drugim prostorijama, koje su za to određene". Crkva je počela stjecati sasvim novo iskustvo, koje je nije oslabilo, nego učinilo duhovnim vođom i zaštitnikom cijeloga hrvatskog naroda.

Djelo dra Marina Srakića, *Zabrana školskoga vjeronauka u doba komunizma*, predstavlja crticu za našu povijest tako važnih odnosa Crkve i države poslije rata. To je područje sasvim neistraženo. Na redu su i svjetovni i crkveni povjesničari da se tom problematikom ozbiljno pozabave. Hrvatski narod je prozivanjem Crkve za tobožnja zločinstva desetljećima bio stjeran u ispovjedaonicu, da se kaje za grijehе koje nije počinio. Dr Marin Srakić je napisao jednu vrlo potrebnu knjigu, koju je opskrbio mnoštvom dokumenata iz Dijecezanskog arhiva u Đakovu i Arhiva Hrvatske biskupske konferencije, državne i crkvene provenijencije kojima revno prati ideološki sustav i metode djelovanja nove vlasti kako bi jasno predstavio činjenicu da su od samoga preuzimanja vlasti komunisti tek trpjeli vjeronauk i da je bilo pitanje vremena kada će ga ukinuti. Taj potez im je bio nužan jer se uklapao u njihov ideološki sustav u kojem je posvemašnja ateizacija bila ideal, a vjera prikazivana kao fosilni relikv bez nade na budućnost.

Dr Srakić je prikazao upornu borbu Katoličke crkve ponajprije u Đakovačkoj i srijemskoj biskupiji da ne prepusti bez otpora odgoj mladeži ateističkoj indoktrinaciji. Nažalost, ne vidimo tu ni jednu drugu vjersku zajednicu, osobito ne prilično veliku pravoslavnu u istom nastojanju. Od svih mjesta u Vinkovačkom kotaru, prema potpuno vjerodostojnom dokumentu iz 1948., Pravoslavna crkva je održavala vjeronauk samo u Mirkovcima (str. 85).

"Sva muka kroz koju su prolazile generacije vjernika sa svojim svećenicima i biskupima pomalo pada u zaborav" (str. 101), konstatira stanje naše historiografije dr Srakić o problemima odnosa Katoličke crkve i države u poslijeratnom periodu. Pesimistički ton ove rečenice opravdan je s obzirom na sadašnju situaciju. Ali bismo počinili grijeh samoubojstva da ta istina prevlada i u skoroj budućnosti. Knjiga dra Srakića sama je poticajna toliko da će naći nove istraživače. U našoj historiografiji ona stoji kao opomena i putokaz i predstavlja jedno dobro, vrijedno i korisno djelo.

Mato Artuković